

Milieu in Mexico-Stad

De macht van de wanhoop

door Sebas Faber

De lucht van Mexico-stad! Voer me er geblinddoekt heen en ik herken de plek met mijn neus. Elke keer als ik op *Taxqueña*, het zuidelijk busstation, uit de autobus stapte, was mijn eerste sensatie een nasale: ijle, zurige lucht; ozon met een vleugje koolmonoxyde.

Ik was er ruim drie jaar geleden. Het was winter. De vervuiling was op haar hoogtepunt. Terugkerend thema in gesprekken en kranten: *'la inversión térmica'* of thermische inversie - de bovenste luchtlagen zijn zo koud dat de vervuilde stadslucht niet opstijgt, zoals gewoonlijk, maar in de vallei blijft hangen.

Je ziet hem hangen als je, zoals ik, per bus vanuit het zuiden de bergen afdaalt die de hoofdstad omringen. Als in een warm bad zak je langzaam weg in de bruinige waas, die als je er eenmaal in zit, de vorm aanneemt van een versterkt atmosferisch perspectief. Het zicht reikt niet verder dan een paar honderd meter, verder weg vervagen de contouren en de rest lost op in de smog.

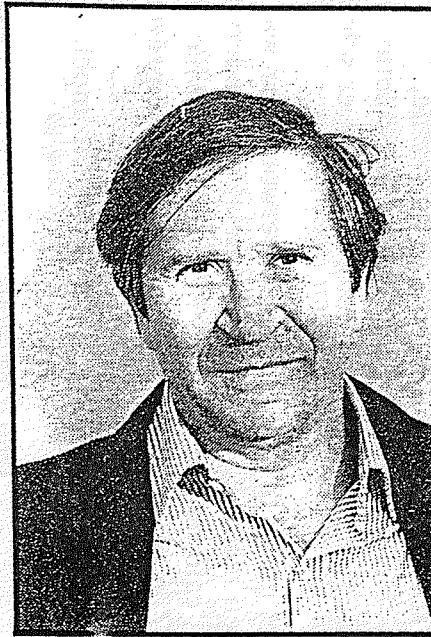
De stadsgrens gepasseerd, moet je nog geruime tijd rijden en stilstaan op met auto's verstopte zes- of meerbaans wegen. Op zo een stilstaand moment kreeg ik onder mijn raampje een pick-up in het oog met een hoog opgetaste, onbedekte berg naakte kippen. Toen pas besepte ik wat het inhield om elke dag 15 miljoen mensen van voedsel te voorzien. En van water, van werk, van onderwijs...

Met zoveel mensen wordt het meest alledaagse een probleem. Water en voedsel moeten van steeds verder komen. Door de

onordelijke groei van de laatste tientallen jaren - nieuwkomers bouwen gewoon hun eigen huisje aan de rand erbij - liggen vroegere buitenwijken en industriële gebieden nu midden in de stad. Het

verkeer is een permanente chaos. De mensen uit het noorden werken in het zuiden en andersom, zodat iedereen is per dag vele uren onderweg; in de auto of het openbaar vervoer, dat maakt weinig verschil.

Mexico, de grootste en smerigste stad ter wereld, groeit nog steeds. Drie jaar geleden zei men mij dat er 15 miljoen mensen woonden; het huidige inwonersaantal wordt geschat op 22 miljoen. Na een dag in de metropool, als je ogen tranen, je keel pijn doet en je neus verstopt zit, begin je je af te vragen: wat bezielt deze mensen om hier te gaan wonen - en waarom in hemelsnaam

Schrijver Homero Aridjis:
'Tijd voor een nieuw humanisme.'

blijven ze er?

Dezelfde vraag stelde een nieuwsgierige aanwezige aan Homero Aridjis, een in Mexico-stad woonachtige dichter, schrijver en milieu-activist, toen deze op 16 september jl. in Amsterdam een lezing hield. Hij antwoordde het volgende: 'Vaak denk ik bij mezelf: waarom ga ik niet weg? Ik ga hier dood, ik voel me ziek... Maar dan kom ik thuis, en is de ecologie er weer: mensen die een beroep op me doen. Je ziet kinderen lijden en bedenkt hoe makkelijk het voor jou is om de stad te verlaten... En toch, ondanks alles houd ik van Mexico; het is een mooie stad met een bloeiend cultureel leven. Ik wil er niet weg. Mexico-stad is een historische plek; voor ons Mexicanen is zij tegelijk hart en hersens van

het land. Het is bijna een bijgeloof: als we de stad in de steek laten, als we haar opgeven, verliezen we ons land; dan zal de vervuiling het overal winnen.'

Postbus 51

Homero Aridjis, geboren in 1940 uit een Griekse vader en een Mexicaanse moeder, treedt op als woordvoerder van de *Grupo de los Cien*, een groep schrijvers, intellectuelen en kunstenaars die onder meer strijdt tegen de milieuvervuiling in Mexico-stad, de uitroeiing van zee-schildpadden en de ontbossing in het Lacondo-gebied. De beweging is uit nood geboren: 'In 1985 waren we bezorgd, moe en wanhopig. We wilden iets *doen*. We besloten als schrijvers samen een manifest op te stellen tegen de vervuiling. Ik dacht dat het bij die eenmalige actie zou blijven, maar na de publicatie van het manifest begonnen de mensen van alle kanten om hulp en steun te vragen.'

In Nederland wekt het misschien verwondering dat een Mexicaans intellectueel zich zo actief bezighoudt met politiek, maar in Latijns-Amerika - trouwens ook in Spanje - is dat heel gebruikelijk. En het werkt. De *Grupo de los Cien* heeft dingen bereikt die niemand voor mogelijk hield. Zo is pas geleden een petroleum-fabriek gesloten die al jaren lang midden in de stad zijn vuil uitbraakte. En autobezitters moeten tegenwoordig hun wagen één dag per week laten staan.

Aridjis denkt dat intellectuele presiegroepen ook buiten de Spaanssprekende wereld een rol zullen gaan spelen: 'Ik geloof dat deze benadering universeel aan het worden is.' Inderdaad betreden ook in Oost-Europa de intelligentia het politieke toneel; en ook daar met succes. In Nederland moeten we het nog doen met Bekende Landgenoten in spotjes van Postbus 51. Maar wellicht worden binnenkort ook onze de intellectuelen zich bewust van hun taak: Mulisch tegen de mest! Reve voor het Leven!

Krijgt in Nederland een intellectueel voor zijn optreden keurig betaald, in Mexico is een milieu-activist zijn leven niet zeker. Immers: vóór het milieu is vaak tégen de regering. Aridjis: 'Ecologische issues worden automatisch politiek. Als we bepaalde zaken veroor-

delen, lopen we altijd een zeker risico, omdat we nooit weten hoe de regering reageert. Soms is ze vriendelijk, soms ook niet. Op bepaalde plaatsen kan je je beter niet wagen; je moet permanent op je hoede zijn.' Oppositie bedrijven is in Mexico levensgevaarlijk. Nog in 1986 kwamen twee gedeputeerden van de PAN - concurrent van de regerende PRI - bij aanslagen om het leven. En volgens een recent rapport van Amnesty International is in Mexico marteling van arrestanten aan de orde van de dag.

Jachtgeweer

Van 1972 tot 1979 woonde Homero Aridjis in Nederland, eerst als cultureel vertegenwoordiger en daarna als ambassadeur van zijn land. In september was hij even terug om twee lezingen te houden.

Columbus

Zijn diplomaten-verleden verried zich in de geduldige, minzame houding waarmee hij vóór zijn lezing glimlachend de belangstellenden te woord stond in een zijkamertje van het West-Indisch huis in Amsterdam. Toen ik hem daar begroette, reikte hij mij een verminkte rechterhand, overgehouden aan een ongeluk dat hem bijna het leven kostte maar hem tegelijkertijd tot het schrijven bekeerde.

Op tienjarige leeftijd pakte de nieuwsgierige Homero een jachtgeweer van de muur om eens wat te gaan schieten. Buiten gekomen krom hij op een stapel stenen, richtte op een overvliegende zwerm vogels en haalde de trekker over, maar op het laatste moment bedacht hij zich: waarom onschuldige wezens doden? Hij wierp het geweer op de grond - prompt ging het af. Een schot hagel trof hem in buik en hand.

Na een eindeloze tocht langs dorpen in de buurt, leverde Homero's vader zijn zwaarwonde zoon af bij een ziekenhuis. De dokter zei: 'Breng hem maar weer naar huis, de jongen gaat dood.' Oude Aridjis weigerde zijn kind echter op te geven en dwong de dokter tot opereren. En o wonder, Homero redde het.

In het ziekenhuis bracht zijn vader hem boeken: Sandokan en sprookjes van Grimm. 'Negentien dagen later keerde ik terug naar het dorp als een andere jongen...die zijn dagen

Protesterende Indianen in Guatemala, 12 oktober 1991

doorbracht met het lezen van boeken en het schrijven van verhalen en korte gedichten...Ik had geleerd dat er op deze aarde geen groter goed is dan het leven zelf.'

Zwarte lijst

Als lid van de *Grupo de los Cien* heeft Aridjis zich speciaal ingezet voor zeeschildpadden die nestelen op Mexicaanse stranden. Officieel waren de dieren beschermd, maar de maatregelen om de vangst te beperken werden, met medeweten van de regering, zo massaal geschonden dat de schildpadden op uitsterven stonden.

In 1989 deden wanhopige natuurbeschermers een beroep op Homero Aridjis. Die zette zich aan het schrijven en in januari 1990 publiceerde de krant *La Jornada* vijf artikelen van zijn hand, waarin hij de wantoestanden rond de schildpadden aan de kaak stelde. In aansluiting daarop organiseerde o.a. Greenpeace protestacties bij verschillende Mexicaanse consulaten.

Daar was de regering niet blij mee, en Aridjis heeft het geweten. Zijn telefoon deed het voortaan nog maar twee dagen per week en werd dan bovendien afgetapt; mensen met wie hij sprak werden geschaduwd; alle officiële culturele instellingen plaatsten hem op de zwarte lijst.

Kast

Homero Aridjis is in Nederland vooral bekend als schrijver van twee historische romans: *1492 of De Tijd en het Leven van Juan Cabezón uit Castilië* en *Juan Cabezón in de nieuwe wereld*,

die spelen in het Spanje en Amerika van de 15e eeuw. Juan Cabezón, een Spaanse jood, is getuige van een aantal grote gebeurtenissen. 1492 was een sleuteljaar: de eerste Spaanse grammatica verscheen, de moslem-overheersing in Europa kwam ten einde, Spanje verdreef zijn Joden en Columbus ontdekte Amerika.

Aridjis baseerde zijn werk op onderzoek in allerlei archieven, waaronder die van de Spaanse Inquisitie, die niet alleen elk '¡Ay!' van de gefolterde kettters placht te noteren, maar ook allerlei details over hun leefgewoonten, voeding, enz. Maar zijn ijverig gespit in dit nog nauwelijks ontgonnen, minder glorieuze terrein van de Spaanse historie is hem niet door iedereen in dank afgenomen. Zijn Spaanse uitgever weigerde het manuscript met de opmerking dat 'het Vijfde Eeuwfeest niet het moment was om de joden uit de kast te halen'. En ook na de publikatie, in Mexico, is het boek in Spanje zo ongeveer doodgewezen.

Aids

Aridjis' activiteiten als schrijver en milieu-activist hebben meer met elkaar van doen dan je op het eerste gezicht zou denken. Zijn historische romans vertellen in feite het begin van de ellende: de komst van de Westerse beschaving. In bepaalde kringen geeft men Columbus van alles de schuld: van Aids tot de buitenlandse schuldenlast of de dictaturen. Dat is overdreven; ook de Indiaanse samenlevingen waren oorlogszuchtig; ook daar werd onderdrukt, gevochten en vermoord. Waar de

Spanjaarden de ketters op de brandstapel wierpen, sneden de Azteken hun tegenstanders het hart uit het lijf; alles ter meerdere glorie van de respectieve goden.

Feit is echter dat Columbus' ontdekking de Indianen en de natuur weinig goeds heeft gebracht. Ardidjis: 'Ethnocide en ecocide gaan hand in hand.' Discriminatie, onderdrukking en uitroeiing van Indianen ging en gaan vaak gepaard met aanslagen op het milieu, zoals nu in het Amazone gebied gebeurt.

De Indianen grijpen de viering van het Vijfde eeuwfeest aan om aandacht te vragen voor hun slechte positie. Afgelopen 12 oktober, de dag van de ontdekking, bedoeld als feestdag, liep uit op een dag van protest. Over het hele continent demonstreerden Indianen tegen 'vijf eeuwen volkerenmoord'. Ze eisten respect voor hun cultuur, recht op zelfbeschikking en een eerlijke berechting van de Indiaanse politieke gevangenen. 1992 is uitgeroepen tot internationaal jaar van Indiaans, neger- en volksverzet; van 7 tot 12 oktober zal er in Noord- en Zuid-Amerika worden gestaakt.

De bevolking van het Amerikaanse continent bestaat voor 7 tot 9 procent uit Indianen. Na vijf eeuwen onderdrukking en discriminatie zitten ze nog steeds in de hoek waar de klappen vallen. De cholera-epidemie van dit jaar heeft vooral onder de Indiaanse bevolking huisgehouden; Indianen zijn het slachtoffer van Amerikaans geweld onder het mom van drugsbestrijding en in Brazilië vallen met het woud ook de Indianen ten prooi aan de vooruitgang.

In de filosofie van Homero Aridjis komen emancipatie van de Indianen en natuurbehoud samen: 'Deze eeuw heeft veel bewegingen gekend voor intermenselijke bevrijding; eerst de negers, toen de Indianen... Nu is het tijd voor de bevrijding van het *leven*. Met de ineenstorting van het communisme is de wereld veranderd. We zijn op weg naar een nieuw humanisme: de verdediging van het milieu. Voor mij is er op het moment, naast het schrijven, niet belangrijker dan dat.

'We worden geconfronteerd met de vernietiging van de ecosystemen in Latijns-Amerika en de rest van de zogenaamde Derde Wereld, en met de onbeteugelde uitbuiting waardoor onze landen onherroepelijk verarmen. De landen van de Derde Wereld worden in politiek en economisch opzicht door hun eigen politieke leiders opgelicht, maar ook door buitenstaanders...De twintig landen die het meest te lijden hebben van ontbossing, liggen allemaal in Latijns-Amerika, Azië, Afrika. Er is niet één geïndustrialiseerd land bij...

Columbus met een "Mexican touch"

Deze landen moeten allereerst hun hulpbronnen weer in eigen handen krijgen, zodat ze zorg kunnen dragen voor een behoorlijk beheer en behoud daarvan.'

Geëmotioneerd vervolgt hij: 'We zijn flora, fauna, water, lucht en het menselijk leven in de steden aan het verliezen. In Mexico-stad moet ik elke dag vechten voor mijn leven in een overbevolking van mensen, auto's en industrie. De bossen in Mexico verdwijnen angstwekkend snel. Waar twee maanden geleden nog bomen stonden, is het nu kaal; het dier dat je toen zag, bestaat niet meer. Soms ben ik wanhopig. Ik wil niet wonen op een stille, dode planeet - ik wil een planeet vol leven!'

AANTEKENINGEN:

De romans van Homero Aridjis zijn in Nederland uitgegeven door Meulenhoff, die ook de tekst van de Dr. J. Tanslezing zal uitbrengen, die o.m. het verhaal over het ongeluk bevat. December 1991 is er in het Tropenmuseum te Amsterdam een tentoonstelling geopend over Mexico-stad. Tot augustus 1992 zal daar in wisselende opstellingen aandacht worden gewijd aan de geschiedenis en de huidige situatie van dit voortbrengsel van onze beschaving.<>